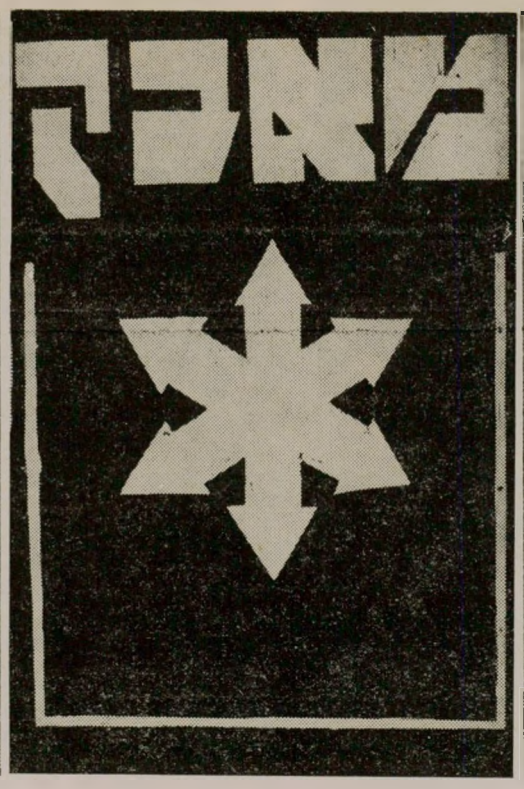

שלושה גליונות „במאבק" — הראשון (ספטמבר 1946), השני (מאי 1947) והרביעי (דצמבר 1947), עם פרוץ המלחמה

הבעייה החברתית — שלבי הגשמה — חינוך ארצישראלי — המבוי הסתום של החלוקה."

בפרק האחרון נאמר:

„אפילו אם תצליח מנהיגות ציונית זו לנצל קוניונקטורה מדינית חולפת ולהקים מדינת־חלוקה בניגוד לחוקים הגיאוגראפיים־פוליטיים, האם תיפתר על־ידי כך שאלה כלשהי? בוודאי שלא. מדינה עברית כזאת לא תוכל להקים משק שיפרנס מיליונים, כשהיא מנותקת מן השווקים הגדולים של המרחב השמי. היא לא תוכל לקיים לאורך ימים עוצמה צבאית שתהיה מסוגלת להגן על גבולותיה המשונים. היא לא תוכל להשתחרר מן הכבלים הנס־תרים של שיעבוד אימפריאליסטי... קיצורו של דבר: החלוקה לא תפתור שום בעייה עיקרית. הבעיות רק תלבשנה צורה חיצונית אחרת."

אחרי 14 שנים, איני מוצא לנחוץ לתקן אף לא מילה אחת בנבואה זו.

★ ★ ★

„השעה הקשה ביותר בחיינו"

ל קחנו מדריך ישן של העתונות העולמית, תירגמנו את עיקרי החוברת לאנגלית, ושלחנו אותם לכתובותיהם של כמאה עתונים וכתבי־עת מקאהיר ועד טהראן. לא ידענו כי היו אלה הימים האחרונים בהם אפשר היה לשלוח דואר מתל־אביב לכתובות אלה.

ב־19 **בנובמבר הודיעה** סוכנות הידיעות הערבית כי „המנהיג הפוליטי של תנועה חדשה, המכונה **ארץ־ישראל הצעירה**, פירסם חוברת בת 35 עמודים, הכוללת תוכנית ציונית לתנועה עברית־ערבית חדשה לשיחרור ולפיתוח החלק השמי של המזרח התיכון. חוברת זו טוענת שארץ־ישראל, עבר־הירדן, סוריה, הלבנון ועיראק מהוות יחידה גיאוגראפית, ושהדרך היחידה לפתח אותה היא מאמץ משותף של כל העמים השמיים, ערבים ועברים.

„התנועה הלאומית, שהחלה בימי איבראהים באשא ועד פייצאל, מלך עיראק המנוח, שאפה תמיד לאיחוד המרחב השמי הזה, שלדברי החוברת בותר על־ידי מעצמות אימפריא־ליסטיות. הדור העברי החדש בארץ־ישראל, טוענת החוברת, הוא גזע אסיאתי ועזור ליצור את האחדות השמית... שתוביל במרוצת הזמן ליצירת פדרציה שמית גדולה, שתכיל את אפריקה הצפונית, מצריים וחצי־האי ערב."

כעבור יומיים הופיעה אותה ידיעה על הפצת כרוזים ערביים של ארץ־ישראל הצעירה **ביפו. עד היום אין לי מושג מי עשה זאת, ואם היו היוזמים ערבים צעירים, מאותם שהחתי־מו לפנו עמם דיעות באותם שבועות קדחתניים.**

הקשרים הלכו והתרחבו. מיקו אלמז, **שהגיע לאמריקה, הביא לפירסום ידיעה על הקבוצה** בניו־יורק סיימס. **באחד הימים הפגיש אותי ידידי שמעון צבר עם אדם שהיה פעיל בליגה** להתקרבות יהודית־ערבית. **היה זה המהנדס בנימין עומרי, אחד היוזמים העיקריים להקמת** הפעולה השמית **כעבור תשע שנים. עומרי מציידו הפגיש אותי, כעבור זמן מה, עם** אהרון כהן.

אך המירוץ היה אבוד. ב־29 **בנובמבר נסעתי לחיפה, כדי לבקש מזולוטוב, שהיה אז** סטודנט בטכניון, ציור־שער **לגליון מיוחד של** במאבק, **איתו החלטנו להקדיש לבעיית ה־** חלוקה. **בלילה, בשכבי במיטת בית־מלון, שמעתי המולה. זה עתה הודיע הרדיו על קבלת** החלטת החלוקה באו"ם.

החוברת האחרונה של במאבק **הופיעה כעבור יומיים. על שערה היה ציורו של** זולוטוב **— צעיר הנושא דגל — ומתחתיו הכותרת: „עוד נאחד אותך, מולדת!" במאמר הראשי** נאמר:

„גליון זה נכתב בשעה הקשה ביותר בחיינו, בכתב מאחורי תריסים מוגפים, כשבחוץ משתולל ההמון שהוסעה לחוג את ביתור מולדתו... קלה ונוחה היתה השתיקה — אך ארור השותק ביום הזה. דברינו לא יהיו אהודים — כיום. הם נכתבים למען המעטים המרגישים בחרפת היום הזה."

בעמוד 2 הופיע כרוז, איתם הדבקנו גם על לוחות־המודעות:

„סכנה חמורה מאיימת על הישוב — הסכנה של מלחמת־אחים שמית... אולם גם בימי השרות והמאבק, עת יעמיד הנוער העברי את עצמו בראש היישוב הלוחם, לא נשכח את השגיאות שגרמו למצב זה... אם מצווים אנחנו ללחום — אל תהיה מלחמתנו הגנה על נסו יהודה, כי אם מאבק למען איחוד המולדת, ולמען המרחב השמי כולו."

פשוט עוד יותר היה שיר קצר, שהתנוסס במרכז הגליון: „נשבענו לך, מולדת / ביום שפלך המר — / גדולה ומאוחדת / תקומי מעפר. / ימאיר בלב בניך / הפצע האכזר, / עד יישאו דגליך / מים ועד מדבר."

שיר זה הפך ברגע האחרון להיכונון הקבוצה. דויד שרף, בנו של פרץ ברנשטיין, חיבר לו מנגינה, **הדומה קצת לשיר־כנסייה הולנדי. באחד הימים, בסוף 1947, התכנסנו בבית** אחת החברות, **הרמנו כוס ושרנו את השיר בעצבות חגיגית. על הפסנתר ליוה אותנו** יוחנן זילברמן, **שנפל לאחר מכן בקרב בעיראק אל־מנשיה. ידענו כי זה הסוף.**

★ ★ ★

תזכיר מידי להגנה

ל פני כן עשינו עוד נסיון נואש אחרון להשפיע על מהלך הדברים. פירסמנו בעצם ימי הקרבות חוברת קטנה בשם „מהתגוננות — למלחמה!" בה השתתפו, חוץ ממני,

בנימין עומרי, ועוד כמה אנשים, ביניהם אדם הממלא כיום תפקיד חינוכי מרכזי במדינה, ואיש שהפך קצין גבוה בחיל־האויר. היא הכילה תוכנית נועזת למדי: לשנות את פני הדברים תוך כדי מלחמה.

בין השאר נאמר בה:

„(עלינו) לפורר את החזית הערבית מבפנים, להביא לכלל התנגשות מהפכנית גלוייה בין המישטר הערבי הקיים לבין הכוחות הערביים החותרים לקראת התחדשות לאומית וסוציא־לית, ל'יצור ברית לאומית ומעמדית בין כוחות ערביים אלה לבין האומה העברית החדשה, ולבנות על ברית שמית זו את ההסדר היציב שיבטיח את שלומו וחרותו של המרחב ואת מילוי' משרותינו הלאומיות.

„... (עלינו להפוך) את מלחמת־העמים העברית־ערבית למלחמת־רעיונות, אשר חזיתה תעבור בכל אחת מן הארצות הערביות עצמן.

„... (עלינו) להרוס את האמונה שהעברי הנהו פולש אירופי זר, ולזהות את שאיפותינו הלאומיות עם כל השאיפות החיוביות והנעלות המרחפות כיום בעולם הערבי.

„אסור לנו לסתור את האידיאלים של הלאומיות הערבית; להיפך: עלינו להוכיח כי אידיאלים לאומיים אלה קשורים באידיאלים הלאומיים שלנו, ולהצביע על דרך מעשית להגשמתם המשותפת.

„עלינו לפתור את הבעייה ההיסטורית העומדת כיום בפני אסיה הקידמית: כיצד לאחד את הארצות השמיות לגוש אחיד, אשר יאפשר להן לשמור על ריבונותן, ולעמוד במשותף בפני נסיונות של כל גוף זר לקנות אחיזה במרחב.

„אנו מציעים: תכריז ההנהגה העברית חגיגית שהמטרה העליונה של מדינת־החלוקה העברית היא ליצור קונפדרציה שמית גדולה, לשם הגנתן המשותפת ופיתוחן המשותף של כל ארצות המרחב.

„... עלינו להמחיש באזור־השליטה שלנו, בעצם ימי המאבק, את כל אותם האידיאלים אשר תועמלנינו יטיפו להם במרחב כולו: ייצוג מלא של הערבים בממשלה (של ישראל), במוסדות המחוקקים ובפקידות המדינה, קליטה שלמה של הערבים במערכת המשק והתע־סוקה, התרבות, החברה והחינוך של מדינתנו, ומעל לכל — דמוקראטיזציה של החברה הערבית (בישראל), לאלתר, חלוקה מיידית של האחוזות הגדולות בין האריסים הערביים המעבדים אותן, יצירת שיכבה רחבה של ערבים אשר עצם מעמדם האישי יהיה מותנה בנאמנות עברי."

לא הסתפקנו בעצה כללית זו. בד בבד עם החוברת היגשנו למיפקדת ההגנה תזכיר סודי, שמחבריו היו אליהו נאוי (כיום שופט בבאר־שבע), דויד שרף ואני. **הצענו להקים מייד** מחלקה מיוחדת למלחמה פוליטית, רעיונית ופסיכולוגית, **שתגשים רעיון זה. צירפנו כמה** עשרות כרוזים לדוגמה.

לא חיכינו לתשובה. ואומנם — לא היתה כזאת. אומנם נקראתי כמה פעמים לפגישות בבית האדום, אך רעיונותינו נגדו, כמובן, לחלוטין **את הלך־הרוח השליט. האסון, אותו** חזינו מראש, קרב ובא — מדינת ישראל הפכה מיום לידתה אוייבתם של חמישים מיליון ערבים — והדבר קבע את דמות המדינה לדור שלם מראש.

★ ★ ★

חזון למועד?

ל אותן פגישות כבר הופעתי במדי האקי מלוכלכים, כחייל גבעתי. גם שאר חברי הקבוצה התגייסו ונפוצו לכל עבר. לא נעשה כל נסיון לשמור על קשר רצוף ביננו. כי ביום שפרצה המלחמה היה ברור לנו שקביעת במאבק, השלב הכנעני השלישי, מתה. אמרנו לעצמנו: תהיינה תוצאות המלחמה כאשר תהיינה — היא תשנה את המצב המדיני והריחני ללא הכר, וכל התחלה חדשה תצטרך להיות שונה לגמרי.

ואומנם, עברו תשע שנים שלמות לפני ייסוד הפעולה השמית, איתה אפשר לכנות כשלב הרביעי של הרעיון הכנעני. ואולי נכון לומר — הרעיון הכנעני כולו, על כל שלושת שלביו, היה אך הקדמה לגוף רעיוני חדש זה, בו הבשילו והתבגרו כל הרעיונות, בהגיעם לראשונה לשלמות המשלבת את הצד המדיני עם הצד החברתי, הכלכלי והפילוסופי, ואת הצד הלאומי והמרחבי עם הראייה הגלובאלית.

אם נקבל הנחה זו, ייראו שלבי הרעיון הכנעני בפרספקטיבה הנכונה. אף אחד מהם לא יכול היה להצליח, באשר דבקו בו סממני הילדות והנעורים. הנאיביות הריאקציונית של עדיה גורביץ, ההגזמית הפרועות של רטוש, חוסר־הסבלנות של אנשי במאבק — כל אלה היו שלבי־ביניים הכרחיים. כל אחת מן האסכולות האלה, עם כל ליקוייה ומחדליה, תרמה תרומה מכרעת לגיבוש הדור, מבלי שהרגיש בכך, והכשירה את הקרקע לשלב שבא אחריה.

אנשי במאבק ביקשו לחולל מהפכה תוך שנתיים־שלוש. היום ברור כי מהפכה זו תימשך לפחות דור שלם, וכי בהצלחתה תליי גורל מדינת ישראל. גם מתנגדים כמו דויד בן־גוריון מודים שהרעיון עצמו נכון ובלתי־נמנע, אך טוענים כי הוא בא לפני זמנו — ועוד צריך לעבור דור אחד או שניים לפני שיגיע תורו.

כאשר תצליח המהפכה, אולי יחייכו האנשים למשמע מעלליהם של הכנענים הראשונים, שהיו אז בארץ. אך בלעדיהם, לא היה נוצר מעולם יסוד של ממש לאותו שינוי־ערכים אשר יטביע, מן הסתם, את חותמו על עשרים השנים הבאות.